

20

22

J A A R V E R S L A G

VOORWOORD

Het lijkt inmiddels lang geleden dat er Corona-maatregelen van toepassing waren. In de eerste weken van 2022 was dat nog wel het geval. Het museum was toen nog gesloten. Na heropening eind januari, kwam de bezoekersstroom langzaam weer op gang. Het totale aantal bezoekers in 2022 kwam uit op ruim 97.000. Iets minder dan voor de Coronapandemie, maar meer dan we aan het begin van het jaar verwachtten. Met een zeer drukbezochte Bajesdag en goed lopende activiteiten is het bezoek langzaamaan weer terug aan het keren tot het oude niveau.

Halverwege het jaar heeft ondergetekende het stokje overgenomen van directeur Peter Sluiter. Hij is met pensioen gegaan, na het museum jarenlang succesvol te hebben geleid. Onder zijn bewind werd een start gemaakt met de planvorming voor de uitbreiding van het museum. Afgelopen jaar is daar een vervolg aan gegeven en werden nieuwe/extra fondsen geworven. De realisatie van de uitbreiding komt daarmee in zicht.

20 22

De Koloniën van Weldadigheid zijn afgelopen jaar opgenomen in de Canon van de Nederlandse Geschiedenis. In het museum is het bijbehorende Canonschildje in de tentoonstelling geplaatst. Als onderdeel van de Canon wordt een tot nu toe relatief onbekend deel van onze geschiedenis gemeengoed, doordat er in het onderwijs meer aandacht voor komt. Meer aandacht is er sowieso voor de bijzondere geschiedenis van de Koloniën: het televisieprogramma Klokhuis maakte een speciale aflevering die sindsdien beschikbaar is. Het European Heritage Label werd aan het museum toegekend als onderdeel van de Koloniën (bezoekerscentrum). Ook dat zorgt voor meer aandacht voor het museum.

Komend jaar is een bijzonder jaar. Dat jaar staat in het teken van 200 jaar Veenhuizen, de terugkeer van het theaterspektakel Het Pauperparadijs en de komst van een drietal grote congressen. Ook gaan we starten met de uitbreiding van het museum. Daarvoor gaan we nog aanvullende fondsen werven. Het grootste deel van het benodigde geld is al bijeen-gebracht en daarmee kunnen we de fysieke uitbreiding alvast realiseren.

Friso Visser,
directeur-bestuurder

Dit jaarverslag is een samenvatting van de gezamenlijke activiteiten van Stichting Nationaal Gevangenis­museum en Stichting Het Tweede Gesticht.

EXPOSITIES

Tegenspoed

Ruim twee jaar lang was de multimediale expositie *Tegenspoed*, met verhalen over armoede, te zien in het Gevangenismuseum. De expositie kwam tot stand in samenwerking met studio Noorderlicht uit Groningen en fotograaf Dirk-Jan Visser. Armoede en schulden zijn nauw verbonden en in deze expositie ontmoette de bezoeker vier personen die te maken hebben (gehad) met schuldhulpverlening. Hoe zijn ze in die situatie beland? Wat voor gevolgen had het en hoe is het ze vergaan? En hoe ziet de hulp voor deze mensen er vandaag de dag uit? Ter afsluiting van de tentoonstelling in het Gevangenismuseum organiseerde Noorderlicht op donderdag 24 november een symposium over armoede. Het doel was om inzichten uit te wisselen rond het (te vormen) armoedebeleid in de verschillende noordelijke gemeenten. Minister Carola Schouten opende het symposium met een videoboodschap.

Vorbereidingen BEZIN.

In 2022 is de laatste hand gelegd aan de nieuwe expositie *BEZIN. Geloof achter de tralies* die vanaf 15 februari 2023 te zien is. Op geloofsgebied is er vandaag de dag genoeg te kiezen in de Nederlandse gevangenis. Kon je vroeger alleen naar de pastoor, de dominee of de rabbijn, tegenwoordig zijn er ook de orthodoxe priester, de humanistisch raadsman, de imam, de pandit en de boeddhistisch geestelijk verzorger. In de expositie *BEZIN*, kijk je mee over de muur bij een bijzondere voorziening in de Nederlandse gevangenis, namelijk de geestelijke verzorging. Het is een wettelijk recht om tijdens detentie het eigen geloof vrij te beleven. Net als in de samenleving, bestaan in de gevangenis verschillende geloofsrichtingen naast elkaar. Hoe werkt dat in de praktijk, wat doen geestelijk verzorgers en hoe is dit van waarde voor gedetineerden? Fotograaf en filmmaker Ilvy Njikiktjen geeft in deze expositie een bijzondere inkijk in het verborgen verhaal van de geestelijke verzorging tijdens detentie in gevangenis Esserheem.

20
22

Mini-expositie Veldzicht

Vanaf 14 juli 2022 is de mini-expositie *Schatten uit het Rijksopvoedingsgesticht Veldzicht 1894-1930* te zien. In de mini-expositie zijn voorwerpen te zien van het Rijksopvoedingsgesticht Veldzicht, zoals twee fotoalbums van rond 1910 en een brief van een oud-leerling aan zijn schildermeester Arie Schmidt. Het meest in het oog springende object is de gerestaureerde tekening van het gebouwencomplex, gemaakt door onderwijzer Pieter Beunder in 1919. Het grootste deel van de objecten is gevonden tijdens het historisch onderzoek van historicus Jasmijn Vervloet voor haar boek *Schoffies in Salland*. De objecten zijn door CTP Veldzicht aan het Gevangenismuseum geschonken. De opening werd verricht door Maaïke Philippi, behandeldirecteur Centrum voor Transculturele Psychiatrie Veldzicht en Friso Visser, directeur van het Gevangenismuseum.

Over Veldzicht

Tussen 1894 en 1930 bevond zich in het tegenwoordige Centrum voor Transculturele Psychiatrie te Balkbrug een Rijksopvoedingsgesticht voor jongens. Daarvoor stond Veldzicht bekend als De Ommerschans, één van de onvrije koloniën van de Maatschappij van Weldadigheid (1822-1859) en rijkswerkinstelling van het Ministerie van Justitie (1859-1889).

Een rijksopvoedingsgesticht was bedoeld voor kinderen “welke blijk geven van een verdorven karakter of die in 't geheel geen opvoeding genoten hebben”. De hier geplande (her)opvoeding kon maanden tot jaren duren en een kind kon er zonder strafblad naartoe worden gestuurd.

De Rechtbank

De filmpjes in onze interactieve rechtbank zijn vernieuwd en weer eigentijds. Er is een keuzemogelijkheid voor ondertiteling toegevoegd. Hierdoor is de informatie zowel toegankelijk voor mensen met een auditieve beperking als voor Duits- en Engelstalige bezoekers.

Toekomst voor een bijzondere geschiedenis

Het afgelopen jaar is er hard gewerkt aan het maken van een bidbook en het benaderen van fondsen om vernieuwing, verbouwing en uitbreiding van het museum mogelijk te kunnen maken. Met DAAD Architecten ontwikkelden we een ruimtelijk en architectonisch concept ontwerp. Hierin is ruimte gecreëerd voor de verbetering van de inhoud, de routing, de logistiek en de algehele capaciteit van het museum.

Waarom vernieuwing, verbouwing en uitbreiding?

Het museum is de afgelopen jaren erg succesvol gebleken en uitgegroeid tot een museum dat door bezoekers hoog wordt gewaardeerd. Jaarlijks bezoeken zo'n 115.000 mensen het museum. Op drukke dagen kunnen we onze bezoekers niet meer de beleving bieden die ze van ons mogen verwachten. Met de UNESCO Werelderfgoedstatus en het European Heritage Label neemt het aantal bezoekers alleen maar toe. Naast behoefte aan een grotere bezoekerscapaciteit is er behoefte aan het scheiden van de verhalen rond de (straf) kolonie Veenhuizen als deel van de Koloniën van Weldadigheid en die over straffen en het gevangeniswezen. Om het Gevangenis-museum toekomstbestendig te maken, is ruimte nodig. Ruimte om museaal-inhoudelijk verder te ontwikkelen en ruimte om de grote publieksstromen in goede banen te leiden. Om het plan te kunnen realiseren is een investering van ruim 3,3 miljoen euro nodig. Ruim 75% daarvan is inmiddels financieel gedekt. Om de begroting sluitend te maken resteert nog een bedrag van 750.000 euro.

20
22

PUBIEK EN EDUCATIE

Museumdocenten

We zijn gestart met een uitgebreid project in samenwerking met de museumdocenten, die als ZZP'er aan het museum zijn verbonden. Dit project bestaat voor een deel uit een deskundigheidsbevorderingstraining. Een ander deel beslaat de ontwikkeling van een aantal nieuwe onderwijsprogramma's voor PO en VO. Deze programma's zullen we in de loop van 2023 uitrollen. Dit project is mogelijk gemaakt dankzij financiële ondersteuning vanuit het Fonds voor Cultuurparticipatie.

Educatie en Koloniën van Weldadigheid

Vanuit van de UNESCO werelderfgoed status en de opname in het venster van Willem I in de Canon van Nederland, is het museum betrokken bij een breder onderwijsoverleg binnen de Koloniën van Weldadigheid. Zo wordt er bijvoorbeeld een speciale les over de Koloniën van Weldadigheid ontwikkeld voor de bovenbouw van het basisonderwijs. Ook is er een interactieve pdf gemaakt over het leven van de weeskinderen. Deze pdf wordt zowel in de Canon van Nederland als in de Canon van de gemeente Noordenveld opgenomen.

Voorlichting 'Hoe zit het nou werkelijk?'

Na een geslaagde pilot is het bijzondere voorlichtingsprogramma *Hoe zit het nou werkelijk* van start gegaan. In dit programma, dat in samenwerking met de PI Esserheem in Veenhuizen is opgezet, brengen leerlingen een bezoek aan de gevangenis zelf, waar ze in de bezoekerszaal in gesprek gaan met twee gedetineerden. Dit programma is geschikt voor alle niveaus van het voortgezet onderwijs en alle mbo- en hbo-opleidingen op juridisch, sociaal en maatschappelijk gebied. Het doel is vooral om jongeren bewust te maken van de gevolgen van gedrag en detentie. Ze krijgen inzicht in het verloop van de rechtsgang (van aanhouding tot en met de veroordeling), het leven in de gevangenis en de impact die een gevangenisstraf heeft op de gedetineerde en zijn/haar omgeving.

Evenementen

Bajesdag

Het afgelopen jaar konden we onze bezoekers weer veel evenementen bieden, met als absoluut hoogtepunt de Bajesdag op 1 oktober. De bijna 3000 bezoekers konden in en rondom het museum weer genieten van allerlei activiteiten, zoals demonstraties van de politie-ME, drugshonden, een rondrit een boevenbus en het bijwonen van een rechtzaak. De Bajesdag werd georganiseerd in samenwerking met o.a. de PI Veenhuizen, Dienst Vervoer en Ondersteuning, Rechtbank Noord-Nederland, Parket Noord-Nederland en het Politie Orkest Noord-Nederland en de Brandweer Veenhuizen. Nieuw dit jaar was het horecaplein, waar lokale horecaondernemers vertegenwoordigd waren.

2022

Bajescamping

Ook werd er weer gekampeerd op de Bajescamping, op het binnenterrein van het museum zetten zo'n 50 deelnemers hun tentje op.

Verhalenweekend

Op 22 oktober organiseerden we in het kader van de Maand van de Geschiedenis en Oktober Kinder-maand *Het Lopend Vuurtje*, een avond vol met spannende verhalen met als thema 'Wat een ramp'. Zo'n 75 (groot)ouders/verzorgers met (klein) kinderen luisterden deze avond naar verhalen in de Boevenbus, in voormalig strafgevangenis De Rode Pannen en de Elektriciteitscentrale.

Lezingen

In 2022 brachten twee schrijvers die wij als museum een warm hart toedragen een nieuw boek uit. Het boek *Koloniekind* van Mariët Meester verscheen in april, het boek *De omwenteling of de eeuw van de vrouw* van Suzanna Jansen verscheen in september. In april organiseerden wij de boekpresentatie van *Koloniekind* van Mariët Meester en in november organiseerden we een lezing van Suzanna Jansen naar aanleiding van de verschijning van haar nieuwe boek.

Overige activiteiten

Het Gevangenis museum was in 2022 weer vertegenwoordigd op verschillende beurzen en fairs. Zo kon je ons vinden op de Zomerfair in Veenhuizen, de Promotiedagen in de Martiniplaza in Groningen en de Expo in Antwerpen.

Marketing en communicatie

Het afgelopen jaar konden we weer volop werken aan de marketing en communicatie van het Gevangenis­museum. Horeca en recreatie­ondernemers in Noord-Nederland ontvingen ons folder­materiaal. We zorgden voor online aanwezigheid door minimaal twee social media posts per week te plaatsen en bij activiteiten plaatsten we online advertenties. Via Google advertenties zorgde we voor een goede online vindbaarheid.

Ook maakten we gebruik van de traditionele media. Zo was aan het begin en aan het eind van het jaar onze gezamenlijke radiospot met Museum De Proefkolonie te beluisteren op Radio 1 en Radio 4. Daarnaast plaatsten we advertenties in regionale kranten voor de Bajesdag en algemene artikelen en advertenties in diverse toeristische en recreatieve magazines, de Museum- en Galeriekrant, de Kunst-Krant en Bühne. De Gids, bijlage bij de Groene Amsterdammer, plaatste een groot artikel over de tentoonstelling *Tegenspoed*.

Onze interne en externe nieuwsbrieven zijn in een nieuw jasje gestoken, deze worden nu maandelijks verspreid. Tot slot is er hard gewerkt aan het vernieuwen van de website van het Gevangenis­museum, lancering begin 2023.

2022

OVERIG

Feiten en cijfers

Reserveringen

Aantal reserveringen:

1.445 reserveringen

Arrangementen

Best verkochte arrangementen:

1. De Uitbraak

1.099 personen

in 68 reservering.

2. Bajesgames

568 personen

in 26 reserveringen.

Bezoekersgids

Aantal verkocht:

15.750 boekjes

Rondleidingen

Rondleiding in het museum:

380 rondleidingen

Rondleiding De Rode Pannen:

28.180 personen

Rondrit Boevenbus:

26.000 personen

Luistertocht door het Pauperparadijs

Aantal verkocht:

699 luistertochten

Groepsbezoeken

Volwassenen:

6.721 personen

Basisonderwijs:

2.735 personen

Voortgezet onderwijs:

1.562 personen

Hoger onderwijs:

1.083 personen

Electriciteitscentrale

Aantal draaidemonstraties:

30 demonstraties

Vakantiewoningen

In 2022 werden de vijf authentieke vakantie-woningen, voormalige bewaarderswoningen, zo'n 189 keer gereserveerd. Vooral in de zomervakantie waren de vakantiewoningen veel in trek. We stimuleren de gasten om ook andere ondernemers in de regio te bezoeken en activiteiten in de omgeving te ondernemen. Een meerdaags bezoek aan de Koloniën van Weldadigheid maakt hier onderdeel van uit.

Zalen en horeca

In 2022 kon het museum weer veel gasten ontvangen in het restaurant. Het museumrestaurant maakt sinds 2022 gebruik van een QR code systeem. Hiermee kunnen gasten via hun mobiele telefoon hun bestelling doorgeven. Vooral in het zomerseizoen was dit een verademing. En ook tijdens de Bajesdag gaf dit rust. Het restaurant kampte enige tijd met personeelstekorten, maar is weer op sterkte. Ook de zakelijke bezoeker wist het museum weer te vinden voor het organiseren van hun event in onze nieuwe ingerichte zalen of een personeelsuitstapje. In totaal boekten zo'n 300 groepen een zaal/arrangement.

2022

Koloniën van Weldadigheid

Nu de Koloniën van Weldadigheid officieel Unesco Werelderfgoed zijn, kunnen we natuurlijk niet ontbreken in de geschiedenisboekjes, oftewel de Canon van Nederland. Samen met de provincie Drenthe leverden Museum De Proefkolonie en het Gevangensmuseum hier input voor. Beide musea zijn Canonmuseum geworden, omdat de Koloniën van Weldadigheid nu officieel onderdeel uitmaken van het venster van Willem I in de Canon van Nederland.

Op 8 oktober was de Klokhuis Werelderfgoeddag in de Van Nellefabriek in Rotterdam. Als Gevangensmuseum waren wij hier vertegenwoordigd. Eerder waren al de opnames van het Klokhuis in Drenthe voor een speciale Klokhuisaflevering over de Koloniën van Weldadigheid. Deze is uitgezonden op 19 oktober <https://www.hetklokhuis.nl/tv-uitzending/5020/werelderfgoed-kolonien-van-weldadigheid>.

Binnen het netwerk van het European Heritage Label zijn diverse nieuwe contacten gelegd en initiatieven ontplooid. Vanuit het ministerie van OC&W is in de zomer een podcastserie voor alle Nederlandse sites ontwikkeld *Europa om je heen*. <https://dutchculture.nl/en/europees-erfgoedlabel-podcast>

Marketing Drenthe organiseerde weer diverse persreizen. Zo bezochten diverse Duitse journalisten, ToerActief, Libelle België en Nederland het Gevangensmuseum.

Eind 2022 is www.kolonienvanweldadigheid.nl gelanceerd, de nieuwe website waar zowel het Gevangensmuseum als Museum De Proefkolonie een prominente plek op hebben gekregen.

Samenwerking

Het Gevangenismuseum heeft als een van de partners deelgenomen aan de derde Design Deal Veenhuizen met de Design Academie Eindhoven. Naast de provincie en gemeente nemen ook het Drents Archief, PI Veenhuizen, De Nieuw Rentmeester en Ketter& Co deel. Deelname aan de Design Deal, met de frisse en verrassende blikken waarmee studenten met vraagstukken aan de slag gaan, levert een bijdrage aan onze voorbereiding op maatschappelijke veranderingen en nieuwe trends.

Het Gevangenismuseum heeft samen met een aantal andere ondernemers uit Veenhuizen de Sustainable Development Goals van de SDG-alliantie ondertekend, om stappen te zetten voor SDG Dorp Veenhuizen Boeit en Bloeit. Simpelweg om samen te zorgen voor een betere balans tussen mens, milieu en economie.

De samenwerking met lokale ondernemers krijgt steeds meer vorm en smaakt naar meer. Zo werkten we tijdens de Bajesdag samen met diverse horecaondernemers uit Veenhuizen op het horecaplein, daarnaast zijn we een samenwerking aangegaan met gids in Veenhuizen, Peter Bos en hotel-restaurant Bitter en Zoet. Zo kunnen we de bezoeker aan Veenhuizen diverse arrangementen bieden.

20
22

Partnermuseum De Proefkolonie

Het Gevangenismuseum en Museum De Proefkolonie werken nauw samen. Zo trekken de beide Raden van Toezicht samen op, ook organiseren de beide musea gezamenlijke arrangementen en werken we samen in de marketing en communicatie. Zo is er eind oktober een gezamenlijke promotieactie (Sales Blitz) georganiseerd. Zo'n 100 recreatieondernemers rond Frederiksoord ontvingen een persoonlijke brief met informatie over combitickets, foldermateriaal en twee gratis entreetickets.

*"Teamuitje met de
regiodirecteuren en directie
van Reclassering Nederland
in Groningen! En ja, waar ga je
naartoe als je bij Reclassering
werkt? Naar het Nationaal
Gevangenismuseum
Veenhuizen natuurlijk..."*

BALANS

Stichting Nationaal Gevangenis­museum
& Stichting Het Tweede Gesticht

ACTIVA	31-12-2022	31-12-2021
VASTE ACTIVA		
Materiële vaste activa		
Bedrijfsgebouwen en -terreinen	1.344	1.792
Inventaris	127.874	104.880
Vervoermiddelen	18.178	13.511
	147.396	120.183
VLOTTENDE ACTIVA		
Voorraden		
Gereed product en handelsgoederen	39.934	45.927
Vorderingen		
Handelsdebiteuren	31.332	11.103
Overige belastingen en premies sociale verzekeringen	30.766	35.927
Overige vorderingen en overlopende activa	391.914	317.497
	454.012	364.527
Liquide middelen	3.331.401	3.203.616
	€ 3.972.743	€ 3.734.253
PASSIVA	31-12-2022	31-12-2021
Kapitaal	787.920	727.089
Bestemmingsreserve	1.168.300	928.355
Bestemmingsfonds	100.000	100.000
Voorzieningen	68.798	70.978
Kortlopende schulden		
Schulden aan leveranciers en handelskredieten	73.135	76.455
Overige belastingen en premies sociale verzekeringen	12.300	5.883
Overige schulden	1.762.290	1.825.493
	1.847.725	1.907.831
	€ 3.972.743	€ 3.734.253

2022

BATEN EN LASTEN

Stichting Nationaal Gevangenis­museum
& Stichting Het Tweede Gesticht

	2022	2021
Netto omzet	1.716.145	1.173.952
Subsidiebatens	1.015.919	1.110.263
Bruto-omzetresultaat	€ 2.732.064	€ 2.284.215
Kostprijs van de omzet	249.300	165.217
Personeelskosten	1.303.572	978.164
Overige personeelskosten	94.747	57.800
Huisvestingskosten	445.535	347.547
Exploitatiekosten	179.469	215.320
Kantoorkosten	81.250	79.636
Algemene kosten	18.440	30.257
Afschrijvingen	44.910	57.555
Som der lasten	€ 2.417.223	€ 1.931.496
Bedrijfsresultaat	314.841	352.719
Financiële baten en lasten	-4.010	-3.420
Resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening	310.831	349.299
Mutaties bestemmingsfonds	0	-100.000
Mutaties bestemmingsreserves	-250.000	-60.134
Resultaat	€ 60.831	€ 189.165

OVERZICHT

Activiteiten en Workshops

- Open Monumentendag
- Oktober Kindermaand
- Rondleidingen in gevangenis de Rode Pannen
- Rondrit Boevenbus
- Presentatie op diverse markten, beurzen en fairs
- Escapebus (escapespel in een echte cellenbus)
- Wandelroute (Re)Tour Veenhuizen
- TOURtoDO Smartphone speurtocht

Onderwijsprogramma's

- Bajes in Beeld
- Lange Leo
- De Kinderkolonie
- Depot op vrije voeten
- Bajesbag
- Voorlichting door een ex-gedetineerde
- Voorlichting 'Hoe zit het nou werkelijk?'
- Bajestijd

Groepsarrangementen

- MuseumTOPpers
- Escaperoom de Uitbraak
- Bajesgames
- Binnen en Buiten
- Kinderescaperoom

Bezoekersaantallen

Kinderen (0 tot 12 jaar)

14.101

Jongeren (12 tot 18 jaar)

2.425

Volwassenen (vanaf 18 jaar)

80.129

Bezoekersaantal totaal

96.655

Personeel

Aantal medewerkers in loondienst

42

Aantal fte (inclusief medewerkers museumrestaurant)

23,85

Aantal vrijwilligers

100

20
22

RAAD VAN TOEZICHT

De heer R. (Ritzo) Bloem, voorzitter

De heer O.P. (Obe) Veldman

Mevrouw M. (Maria) Jongsma

Mevrouw W.M. (Welmoed) de Boer

Mevrouw P.W. (Paulien) Hondelink-Geerdink

Mevrouw H.W. (Helma) Hoving

De heer R.A. (Rudolf) van den Bosch

De heer H. (Hans) Plattel (toegetreten in 2022)

*"Aparte ervaring.
Goede gids."*

Klaas Kuiper

*"We hebben veel nieuwe
dingen geleerd. Heel
interessant voor jong & oud.
Het eten + bediening was
uitstekend. Bedankt.
Groetjes uit Steenwijk"*

*"Leuk en soms
een beetje
spannend."*

www.gevangenismuseum.nl